

Спілкування та способи допомоги учням із затримкою психічного розвитку.

№	Принципи взаємодії
1	Не треба думати, що учні із психічними порушеннями обов'язково потребують додаткової допомоги й спеціального догляду.
2	Звертайтеся до учнів із психічними порушеннями як до особистостей. Не потрібно робити передчасних висновків на підставі досвіду спілкування з іншими людьми з такою ж формою інвалідності.
3	Не слід думати, що люди із психічними порушеннями більше інших схильні до насильства. Це міф. Якщо Ви дружелюбні, вони будуть почувати себе спокійно.
4	Невірно, що учні із психічними порушеннями завжди приймають або повинні приймати ліки.
5	Невірно, що учні із психічними порушеннями мають проблеми в розумінні або нижче за рівнем інтелекту, чим більшість людей.
6	Не думайте, що учні із психічними порушеннями не знають, що для них добре, а що – погано.
7	Якщо учень, що має психічні порушення, засмучені, запитайте його спокійно, що Ви можете зробити, щоб допомогти йому.
8	Не думайте, що людина із психічними порушеннями не може впоратися із хвилюванням.
9	Не говорите різко з учнем, що має психічні порушення, навіть якщо у вас є для цього підстави.

Таким чином, в процесі взаємодії вчителя та учня в інклюзивному класі необхідно дотримуватись відповідних правил педагогічного етикету спілкування, враховуючи індивідуальні особливості психофізичного розвитку учня.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Етика спілкування // Сайт комунального навчального закладу освіти «Дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) №189 комбінованого типу Дніпропетровської міської ради «Золотий ключик». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dnz189.dnepredu.com/uk/site/etika-spiilkuvannya.html>
2. Етика спілкування. «Інвалідність» та знання з «доступності» та етикету. Основні принципи етикету в спілкуванні з людьми з інвалідністю // Канадсько-український проект «Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні» – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.education-inclusive.com/etika-spiilkuvannya/>
3. Колупасва А.А. Діти з особливими потребами в загальноосвітньому просторі: початкова ланка. Путівник для педагогів. Навчально - методичний посібник. / Колупасва А. А. Таранченко О. М. – К.: «АТОПОЛ», 2010. – 96 с.
4. Сивка Г. А чи знаєте ви етикет спілкування з людиною з інвалідністю? // Громадсько-політичний тижневик «Вільне життя». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://freelife.cv.ua/socum/2199-a-chi-znayete-vi-eti>

Литвин Н.

Науковий керівник – доц. Свідерський Ю.Ю.

САМОБУТНІСТЬ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ В НАУКОВІЙ КОНЦЕПЦІЇ М.ПОГОДІНА

На сучасному етапі розвитку історії України чи не найгострішим залишається питання самобутності української нації. Не втрачаючи своєї актуальності, ця тема, як ніколи, викликає багато суперечок та дискусій, нашою є на пошуки запитань та відповідей на них. У статті проаналізовано наукову концепцію Михайла Погодіна, що є однією з основоположних під час аналізу проблеми самобутності та ідентичності українського народу.

Внаслідок пропагандистської діяльності у Галичині російського історика, письменника, академіка Петербурзької Академії Наук М. Погодіна, значного поширення на цих землях набули ідеї русофільства. Він захистив магістерську дисертацію «Про походження Русі», де виводив псевдонаукову теорію про триєдну спільноту руських племен та про єдність Галицької Русі з Великою Росією. Погляди російського славіста знайшли сприятливе підґрунтя у Галичині і поширилися серед частини місцевої галицької інтелігенції. Саме з цим більшість істориків пов'язують перші паростки русофільських ідей у Західній Україні.

Ідеологом і найбільш активним пропагандистом на початковому етапі їх поширення в Галичині прийнято вважати відомого галицького історика першої половини XIX ст. Д.Зубрицького (1777-1862). Він досліджував на підставі архівних матеріалів історію Галичини й зокрема Львова. Його основні праці – “Rus historyi narodu ruskiego” (1836) та “История Галицко-русского княжества” висвітлювали ідеї єдності руського народу і відображали значний вплив поглядів М.Погодіна [5].

Аналізуючи погляди діяча на проблему ідентичності українців, нашою є на листування М. Погодіна з М.Максимовичем. Саме це листування відображає походження міркувань Погодіна «з перших вуст». Зупинимось на ньому детальніше. В історіографічній пам'яті України цей епізод і донині вважається одним з найважливіших віх, що маркують становлення незалежної історичної думки, а Максимович постає як єдиний витязь, який протистояв замахам на право українців вважати Київську Русь власною історією [3, с.91].

З одного боку усе просто, як у поєдинку Давида і Голіафа: Максимович – приватна особа і хутірський

самітник; Погодін – знаменитість, професор Московського університету й академік; українець і росіянин; неофіційна українська культура й офіційна імперська історія, – ці позиції прочитуються аж занадто легко.

У російській історіографії ця полеміка не залишила якогось серйозного сліду, так як це сталося в українській. Обмін листами між двома давніми приятелями залишився в підручниках як перше публічне зіткнення двох конкурентних версій національної історії. І вже тут виникають перші хибні стереотипи та шаблони. У позиції Погодіна зазвичай схильні вважати елементарну великодержавність, а в позиції Максимовича – український патріотизм. Саме лише звернення до таких ідеологічних позицій одразу ж відгороджує від пошуку аргументації і нашттовує на хибне уявлення, яке не просто далеко від істини, а зовсім протилежне тому, що, власне, відбулось [1].

Через те, що листування виявилось прочитане невірно, варто перечитати його наново, коротко ознайомившись з передісторією.

1856 р. М.Погодін опублікував написану у формі листа до І.Срезневського статтю. У ній вчений запропонував, як йому здавалося, задовільне вирішення того історичного парадоксу, який в середині XIX ст. (після «відкриття України») вже неможливо було лишати без відповіді. Цей парадокс полягав у тому, що російська історія розпочинала найдревніші свої ділянки на півдні Русі, навколо Києва, Чернігова, Переяслава, де історики покоління Погодіна вже твердо розташовують українців. Малороси за всіма ознаками становлять собою окремих народ, а свою традицію – історичну, фольклорну, мовну – ніяк не пов'язують із Київською Руссю. Малороси, здається, не помиляються: визначні філологи того часу, серед них, наприклад, І. Срезневський, визнаний експерт від обох ділянок, також твердять, що у староруських пам'ятках не видно прикмет сучасної української мови. Власні спостереження Погодіна переконують його в тому, що староруська князівська традиція не властива малоруській історії, що український фольклор не зберіг, наприклад, билин, у яких головними персонажами виявляються персонажі домонгольської київської історії, і навпаки, українські думи фіксовані на недавній козацькій історії [7].

Як бути із цим очевидним протиріччям? Що сталося? Адже щось мусило статися, щоб «Київська Русь» змінилася до такої невпізнаності й стала «Україною».

Так звана «погодинська теорія», що стала наслідком цих роздумів над історичними долями Східної Європи, заперечується в кожному поколінні українських істориків. У ній бачать лише науково наївну, але ідеологічно небезпечну диверсію проти української історії. Спробуємо, однак, розібратися в логіці історика.

Спосіб розв'язання проблеми, запропонований Погодіном, полягав у припущенні, що в київські часи Південна Русь була заселена великоросами. Саме великороси створили тут той тип державного життя, який пізніше знайшов своє продовження в історії Владимиро-Суздальській, а ще пізніше – московській. Великороси (все ще на півдні) створили культуру й літературу, безпосереднім нащадком якої пізніше стала північна Русь і, в кінцевому підсумку, Великоросія. «Південним» же великоросам належить той тип державної традиції (князівської), з якої виростає велике князівство, а згодом і царство Московське [4, с.333].

Таке «переміщення» історії і всіх можливих історичних феноменів можна пояснити тільки переміщенням народності, яка, полишаючи краї свого початкового проживання, забрала із собою все, що їй належало: мову, писемність і літературу, фольклор, політичні традиції і інституції. Лише один період в східноєвропейській історії міг би претендувати на час, коли такі події були б можливі, – монгольське завоювання середини XIII ст. Татари, вчинивши на півдні Русі погром надзвичайних масштабів, спаливши й зруйнувавши її головні міста, змусили вцілілих мешканців півдня масово переселятися в більш безпечні райони півночі Русі. Літописні відомості про «Руську землю» (тобто Київ, Чернігів, Переяславль) надовго зникають зі сторінок руських літописів, починаючи від середини XIII ст. Брак інформації мусить свідчити про припинення історичного життя на цих землях [4, с.334].

Спустілі в такий спосіб території, гадав Погодін, у післямонгольські часи були заселені новим народом – вихідцями із менш постраждалих від татар західних земель («від Карпат»). Цей новий етнос, зайнявши собою колишні землі великоросів, і став творцем іншого типу історії – української, яка, отже, не має безпосереднього генетичного зв'язку із киево-руською: «Малороссияне, живущие теперь в стороне Днепровской и окружной, пришли сюда после татар от Карпатских гор, где они жили, как в своей колыбели, и заняли опустошенные татарами места киевских великороссов, которые отодвинулись на север. Малороссианами могли быть заселены искони: Галиция, Подолия, Вольнь; из Вольны малороссияне, может быть, перешли к торкам, берендеям, остаткам печенегов, черным клобукам и составили там новое племя казацкое» [7, с.122-123].

Отже, виникнення нової народності – козацької – Погодін пояснював більш-менш так само, як двома поколіннями пізніше стане пояснювати походження росіян Грушевський – метисацією.

Статтю Погодіна було написано ще у 1851 р., за п'ять років до її публікації. Епоха, в якій народжувалися висловлені в ній ідеї, визначила й реакцію на них, зокрема, Максимовича. Відгук цей був принципово відмінним від тієї інтерпретації з позиції «довгої» національної історії, яку згодом дасть полеміці Грушевський і яка закріпиться за нею [6].

Саме огляд Грушевського, для якого будь-яка «коротка» історія України була «ненауковою», визначив позитивних і негативних персонажів полеміки, зробивши із Погодіна анти-українця, а з Максимовича – захисника української справи. Грушевський писав у епоху націоналізму й навряд чи правильно зрозумів мотиви й аргументацію як Погодіна, так і Максимовича. Для Грушевського виявилось досить зовнішньої обставини: Погодін заперечував киево-руську спадщину українців, Максимович наполягав на ній. Чому заперечував Погодін і чому наполягав Максимович, Грушевський не цікавився [4, с.335].

Між тим, ролі полемістів варто поміняти на протилежні. Саме позиція Погодіна була, як з'ясується, **проукраїнською**, в той час як Максимович захищав право малоросів на киево-руські часи, принципово не визнаючи окремішності української історії.

Погодін готовий був іти досить далеко, можливо, навіть далі, ніж самі тодішні українці, у визнанні малоросів окремим, нетотожним до росіян народом. Але якщо вони існують, існує також і їхня історія.

Проблема для нього — в початках. Коли починається малоруська історія, якщо вона відмінна від великоруської? Адже ясно, не в Київській Русі, тут місце вже зайняте. Значить, тоді, коли малороси з'являються як виразна етнічна чи історична група. Куди б не звертався російський історик за відповіддю, він міг знайти тільки одну пропозицію – у післямонгольські часи. Адже навіть самі малороси (сучасні Погодіну) не ідентифікують свій фольклор, свою історичну пам'ять тощо із києво-руськими часами. Практично всі опубліковані на той час історії Малоросії фіксовані на «козацькому міфі».

Погодін трохи спізнився. Його погляди з 30–40-х рр. XIX ст. цілком могли б поділяти українські історики попереднього покоління, для яких минуле Малоросії існувало тільки як минуле козацьке. Він не помітив (а може не знав), що в самій Малоросії багато хто вже потихеньку опановує києво-руське минуле краю як частину досвіду українців. У тому полягав один із парадоксальних наслідків пост-1831 р. офіційного заохочення занять місцевою історією, місцевими древностями, місцевим фольклором. Українці на кінець 50-х – початок 60-х рр. почали відчувати себе вже господарями не тільки території, але й усієї історії, яка точилася на ній впродовж віків [4, с.337].

У пошуках доказів своєї гіпотези Погодін мав необережність ступити на поле філології, де Максимович (дарма, що ботанік за освітою) вважав себе експертом. Погодін припустив, що церковнослов'янська мова була не книжною, а живою мовою, якою дійсно говорили в давнину на Русі. Її він вважав найближчою до російської мови, а цю останню рішуче відрізняв від мови української. Відтак, у нього виходило, що київські пам'ятки, написані церковнослов'янською мовою, залишені великоросами. Саме ці положення стали темою «Філологічних листів» Максимовича до Погодіна, опублікованих у слов'янофільському журналі «Русская беседа» у 1856 р.

Максимович доволі спокійно роз'яснював Погодіну, що церковнослов'янська мова належала до південнослов'янських і, якщо коли-небудь і була розмовною, то серед балканських слов'ян. Але твердження про рішучу різницю між великоруською та малоруською мовами викликало у Максимовича сильну емоційну реакцію: «Ты разрываешь ближайшее родство русских наречий, по которому малороссийское и великороссийское наречия, или, говоря полнее и точнее, южнорусский и северо-русский языки – родные братья, сыновья одной русской речи» [2, с.98].

Щоправда, Срезневський, як стало відомо Максимовичу із статті Погодіна, схилився до думки, що в домонгольські часи існувала спільна мова для всієї Русі, а південноруські особливості почали з'являтися лише у післямонгольську епоху. Це також було невірно, гадав Максимович, але краще, ніж цілковите відокремлення: «Если бы пришлось мне из двух зол выбирать легчайшее, то я лучше согласен признать безразличие (тобто відсутність «различий») всей Северной и Южной Руси в древнее дотатарское время, чем разрознять их и разрывать ближайшее их родство до такой степени, как это сделано в твоей нынешней системе» [2, с.105].

Тобто Максимович готовий був на поступки, але тільки в одному напрямку – зближення. У наступних листах Максимович намагався продемонструвати Погодіну, що український фольклор зберіг дециду пам'яті про Володимирові часи, що літописи містять спорадичні вкраплення «південноруської» живої мови, що, нарешті, сама ця «південноруська» (малоросійська) мова вже існувала в Київській Русі. Усе це для Максимовича мусило означати не окремішність історій двох народів, чії мови оформилися так рано, а навпаки, нерозривну єдність у єдиній, спільній історії. Те, що малороси вже існували в домонгольські часи, означало для Максимовича зайвий доказ принципової неможливості роз'єднати історію, яка сплела історичні долі двох народів настільки давно [2, с.102-104].

Погодін, звичайно, відповідав листами, що їх публікував на сторінках тієї ж «Русской беседы», і двічі йому листами ж відповідав Максимович. Нарешті, очевидно, стомившись від суперечки і намагаючись покласти їй край («пора нам прекратить наш спор в «Русской беседе» хоть перемирием»), Максимович 1857 р. опублікував останнього листа до Погодіна, який назвав «О мнимом запустении Украины в нашествие Батыево и населении ее новоприсланным народом» [8]. У ній Максимович намагався піддати ретельному перегляду «історичну» частину доказів Погодіна про запустіння Наддніпрянщини й можливе переселення народу звідти на північ. Одночасно, гадав Максимович, йому вдалося довести, що жодного запустіння не сталося, народ не переселявся. Докази Погодіна були такого порядку, що з першою частиною завдання Максимович впорався цілком задовільно. Незаперечних слідів масових переселень у писемних джерелах, дійсно, не збереглося, а ті випадкові, що трапляються, можна трактувати в будь-який спосіб. Важче було з другою частиною. Адже й слідів процвітання писемні джерела також не зафіксували. Замість доказів Максимович пропонував пафос: «Города и села были разоряемы татарами и вновь строились; такая тревожная жизнь была долей многострадальной Украины на несколько веков и после того, как с отвоеванием киевской земли Гедимином у татар (1320 г.) минулась их воля; но их набеги продолжались из века в век, казалось, нескончаемо. Народ украинский, так же как и волынский и галицкий, убывал сотнями и тысячами от схваток с татарами, от хищного полонения ими; однако народонаселение Украины все продолжалось по-прежнему, как продолжается донныне в стародавних городах и селах, приумножавшихся новонаселенными» [8, с.24-25].

Взагалі форма, в якій протікала полеміка, листування, була обрана дуже вдало, адже рівень дискусії виявився на диво дилетантським і з точки зору загальних поглядів, і з точки зору конкретних доказів, залучених на їх підкріплення.

Аргументи Погодіна могли бути наївними або недостатньо доказовими. Але загальна логіка все ж таки була на його боці – монголи таки зруйнували Київ, таки зруйнували Чернігів, таки знищили Переяслав. У середині XIII ст. сталася катастрофа надзвичайних масштабів, яка назавжди змінила хід східноєвропейської історії. Те, що колись становило собою центр життя і фокус усіх інтересів Русі, її найрозвиненіші землі, надовго зникає зі сторінок літописів, а по суті, так ніколи й не відроджується ні в своїх демографічних, ні економічних, ні політичних характеристиках [9, с.213].

Довести протилежне – що нічого не сталося, бували наїзди і до, і після, а поляни з сіверянами як жили по своїх селах, так і дожили до XIX ст., так само неможливо, як і продемонструвати тотальне й

швидке переселення на північ. У чому ж тоді суть суперечки? Чи вся ця дискусія взагалі про середину XIII ст.? Коли б так, то не стільки емоцій інвестувалося в розмову про давнину семисотлітньої давності. Суперечка — про сучасне. Якою бути українській історії? Що таке українська історія? Відколи вона починається? Чи може існувати як самостійна історія?

На останнє питання Погодін давав ствердну відповідь. Максимович відповідав на нього негативно. При тому не тільки в полеміці із Погодіним. Неможливість окремого існування української історії була його давнім переконанням. Він цілковито поділяв домінуючу схему історії. Ще 1839 р. він говорив: «Среди множества городов обширной Русской империи Киев, Москва и Петербург возвышаются как три великие памятника трех великих периодов русской жизни. Это три средоточия, из которых русская жизнь, в свое древнее, среднее и новое время, развивалась особенно, но всегда с одинаковой, могучей и широкой силой; три исполинские ступени, по коим Россия, с помощью Божьей, взошла на настоящую высоту своего величия» [10, с.67].

Отже, Для Максимовича, «парадигма єдності» була справою глибокого переконання, й будь-які спроби таку єдність розірвати, хай навіть у незапам'ятні часи, скандалізували його. Позиція Погодіна в такому контрасті виглядає більш українською. Для Погодіна здавалося очевидним, що малороси мають своєрідну етнічну фізіономію в сучасності, а в недавньому минулому мали також і нетотожну до російської історію. Ця історія була «козацькою» (степовою, орієнтальною), і її зв'язок із образом візантійської Київської Русі виглядав проблематичним. Разом з тим ця нетотожна до російської історія точилася на тих землях, де російська історія розташовує свої витoki. Проблема для Погодіна полягала в тому, щоб зрозуміти, як це сталося, і знайти історичний момент, коли це сталося. Він, загально кажучи, намагався відшукати «початки» української історії [11, с.112-114].

Звичайно, не варто тішити себе ілюзіями: Погодін зовсім не ставив перед собою жодних патріотичних українських завдань, і навіть історія спеціально українська цікавила його лише в другу чергу. Його головна мета полягала у роз'єднанні двох історій, які він вважав різними, але які на той час зусиллями багатьох були вже так тісно переплетені, що це викликало дезорієнтацію. «Теорія» Погодіна була своєрідною реакцією на «парадигму єдності», що саме в цей час починає виникати й утверджуватися в історичній думці імперії.

Отже, проаналізувавши погляди М.П. Погодіна на основі листування з Максимовичем, можна дійти висновку, що твердження вчених про те, що М.П.Погодін не приймав українську історію, неправильно трактовано в історичній літературі. А російський вчений просто намагався звільнитися з-під традиційного імперського розуміння історії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дорошенко Д. Історія України 1917–1923 рр. – Т. II. Українська Гетьманська держава 1918 року. – Нью-Йорк, 1954. – С. 45.
2. Максимович М.А. Филологические письма к М.П.Погодину / М.А.Максимович // Русская беседа. – 1856. – № 3. – С.79–139.
3. Гедін М.С. Витоки та історичне значення Старокиївської держави у листуванні М.П.Погодіна та М.О.Максимовича / М. С. Гедін // Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України. – 2013. – № 2. – С. 90–95. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/VAPSV_2013_2_16.pdf
4. Україна і Росія в історичній ретроспективі. Т. 1. Українські проекти в Російській імперії. Верстюк В. Ф., Горобець В. М., Толочко О. П. Українські проекти в російській імперії / Інститут історії України НАН України. – К.: Наук. думка, 2004. – 504 с.
5. Русофільство на Галичині в XIX ст. Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.history.vn.ua/article1/75qxm.html>
6. Грушевський М.С. Історія України-Руси: До 125-річчя з дня народження Михайла Грушевського: В 11 т., 12 кн. / М.С.Грушевський. – К.: Наукова думка, 1991.
7. Погодин М.П. О древнем языке русском (Письмо м И.Срезневскому) / М.П.Погодин. – Москвитянин, 1856. – Т.1. – №2. – С.113–139.
8. Максимович М.А. О мнимом запустении Украины в нашествие Батыево и население её новопришлым народом: письмо к М.П.Погодину / М.А.Максимович // Русская беседа. – 1857. - №8. – С.22–35.
9. Субтельний О. Україна. Історія / О.Субтельний. – К.:Либідь, 1991. – 512 с.
10. Максимович М.А. История древней русской словесности / М.А.Максимович – Киев: Университетская типография, 1839. – 232 с.
11. Погодин М.П. Исследования замечания и лекции о русской истории / М.П.Погодин – М., 1846. – Т.ІІ. – 345 с.

Бучинська В

Науковий керівник – Удич З. І.

ТЕХНОЛОГІЯ ПРОДУКТИВНОГО НАВЧАННЯ – ВИКЛИК ХХІ СТОЛІТТЯ

*У школах учителі стануть менеджерами з навчання,
а учні — їх клієнтами, як сьогодні ми є клієнтами юристів
або професійних консультантів.*

Дейвід Керр, президент Southland Polytechnic

Сучасний світ впевнено крокує стежинами науково-технічного прогресу, відкриваючи нам нові орієнтири саморозвитку, самовираження та самореалізації, а також можливість продуктивних змін у всіх сферах людської діяльності. Таких змін потребує наша шкільна система освіти. Винахідливість, креативність, творче і швидке